

4. Jelentés a növénytárról, Fábry Jánosra való megemlékezéssel.

Tisztelt Közgyűlés!

Negativummal kezdem 1907.-ik évi erdélyi nemzeti múzeumi növénytári jelentésemet: azzal, hogy amit 1906. évi jelentésem kezdő sorai szerint remélnem kellene, t. i. a megfelelő segéd-erőkkel (múzeumi őrök s conservator) ellátott s önálló növénytani intézetet a nyugodt fejlődésnek örvendő botanikus kertben, ennek a megvalósításától távolabb állunk, mint valaha.

A múzeumkert területének a kellő közepén, a MIKÓ gr. emléke előtt nyomult a földbe az ásó-kapa 1907. jul.-hó 23.-án, — egyoldalú döntés alapján, a botanikus meghallgatása nélkül és ez a nap jelenti — annyi küzdelem után! — a ritka fákban s cserjékben bővelkedő MIKÓ-park elvesztését a botanikai tanszak szempontjából.

A magyar botanikus kertekre rossz idők járnak és én hiába mutattam rá a „horvát példára“.¹ Rám követ ne vessenek; én minden lehető megtettem nyíltan és őszintén.² Sisyphusi munkánk e Múzeumnak egykor olyannyira féltett (sőt 1872-ben „leltár“ szerint átadott és a BRASSAI-tól nagy gonddal ápoltt) élő növényei megmentése címén mintha soh'sem érne véget és ma ott tartunk, hogy e Múzeum, mint már az anyaegyesület maga,

¹ Egy Magyar Természetbúvár Úti Naplójából, II. kötet, pp. 104—26.

² Nm. H. C. dr. gróf APPONYI ALBERT v. b. t. t., Vallás- és közoktatási m. kir. Minister úr Excjához intézett hivatalos Emlékirat, a Math.-Természettudományi kartól a kolozsvári Múzeum- (Botanikus) kertbe tervezett építkezések kapcsán: a kolozsvári tudományegyetemi (esetleg új) botanikus kert jövő sorsa tárgyában. — 1906.-ban nyomtatásban külön is publikáltam.

Ezt az Emlékiratot 1907. III. 5.-én gróf APPONYI ALBERT miniszternek, amikor egy sub ausp. regis fölavatás alkalmával miniszterként először látogatta meg Kolozsvár különböző intézeteit, specialisan a Múzeum-kertet is (talán ép az a baj, hogy a télvíz sivárságában és nem a maga május—juniusi botanikus kert pompájában), kihallgatásra jelentkezvén, külön is átadtam, a kolozsvári botanikus kert sorsa miatt publikált összes munkáimmal együtt, — 1906. évi erdélyi nemzeti múzeumi növénytári jelentésem bevezető soraira külön is fölhevén a minister figyelmét. Az eredmény azonban, pozitíve t. i., még mindig a jövő titka s csak az bizonyos, hogy a kolozsvári botanikus kert agóniája mindamellet megindult.

egyetemünktől kéri a MIKÓ-EMLÉK-nek „alkalmatlanná vált“ helyéről való elhelyezését.

A MIKÓ-szobor ezzel megkezdette vándorútját és én nem feszegetem tovább ezt a kinossá vált themát; csak csendes megadással hivatkozom az angol irodalom ama remekműveire, amelyeknek egyike Itália, a másika pedig London, illetőleg Anglia parkjai illusztrációja révén mutat rá az olasz és az angol fölfogásnak nem kicsinyeskedésekből összerótt magas színvonalára.¹ Hol vagyunk mi ettől!?

Kolozsvár nem London; múzeum- (botanikus) kertjét mindamellet, még mielőtt a „jobbna“ a nyomát látnók (akár csak Budapestén), el kell veszítenie és én azt sem tudom, hogy ez a mindenképen sajnálatos esemény menyiben egyeztethető össze APPONYI grófnak a „fák tiszteletéről“ szóló és első ministeri rendeletével?²

A kérdés ma nyílt. A felelet kulcsa az új botanikus kert területének gyors megadásában van meg, vagyis a minister kezében; és ezzel a mindeket megnyugtató intézkedéssel ép az angol példákat dicsőítő minister nem késhetik sokáig.

Time is money....

A múzeumkertben adott élők világa így pusztul lassan és biztosan; azért, a most adott viszonyok nyomán, jelentésem csupán a falak közé került botanikai tárgyak: a herbarium és a botanikus múzeum 1907. évi történetének egybefoglalására szorítkozik.

Ez a positívum, amelynek vázolásában még itt-ott előcsillámlik a jövő jobb alakulásába vetett remény halavány sugara.

Botanikus kerti törekvéseim, legalább ez idő szerint, csődöt jelentenek Kolozsvárt; fájdalom, hogy Budapesten sincs másként.

Amióta az Erd. Múzeumnak a helyzet kényszerűségéből folyó összekapcsolása a kolozsvári tudomány-egyetemmel megtörtént, a

¹ 1. *Italian Gardens* by GEORGE S. ELGOOD, R. I. 1907.

2. *London Parks and Gardens* by the hon. Mrs. EVELYN CECIL, with illustrations by Lady VICTORIA MANNERS. London, 1907.

3. *The Gardens of England in the Southern and Western counties*. Edited by CHARLES HOLME — Special Winter Number of „the Studio“ 1907—8.

² London a „parkok“ városa; meg is van a város lakosságának a „tüdeje“! Nálunk, különös módon, az orvoskari építkezések címén pusztul a budapesti és nyomán a kolozsvári botanikus kert is, tehát a városi élet „egyegy tüdeje“. Budapest már is ijesztő kő-tenger és én a Margit-szigetre telepítendő botanikus kertnek se jósolok hosszú életet; előbb-utóbb kiveti onnan a Dunából eredő bőséges talajvíz és a meg-megújuló áradás; másfelől a mercantilis szellem nálunk mindent legyűrő hatalma.

Jules Verne

növénytári jelentésekben évről-évre megújul a panasz, a szakilag tanult s állandóan alkalmazott segéderők (múzeumi örök, conservator) hiánya miatt. A növénytár igazgatója jobbadán vizsgára készülő tanítványainak a lelkes munkájára van utalva, 1872-től mind e mai napig és küzdünk a mindig előlről való begyakorlás nehézségeivel a töredékes munkaidőn belül, sokszor igénybevévén az általam meghonosított demonstratori intézménynek legtöbbször ingyen munkáját.

És ha botanikai szakkönyvtárunk ma mintaszerűen rendezett; a sajnosan nélkülözött állandó s a szakban járatos segéderők hiánya mellett is, a herbarium s a botanikus múzeum szervezése körül kifejtett munka nem meddő, hanem talán egyik-másik tekintetben követésre való példát is nyújt; úgy mindennek a kulcsa eszményi törekvéseink örökségében van meg; az imént elhunyt 77 éves mesternek, a magyar tanári világ s a múzeumalkotás dicső példaképeinek, FÁBRY JÁNOS-nak (1830—1907) a tanítói hatásában, akinek az emlékét én — a mindenkor hálás tanítvány — még haló porában is áldani fogom. Exegit monumentum aere perennius.

FÁBRY JÁNOS, a patriarchalis kor küszöbéig, Istennek tetszően szép életet élt; a halál egy percre sem torzította el nemes vonásait. Élete utolsó pillanatáig lankadást nem ismerő természetbúvár s múzeum-teremtő sok szép gömöri növényét őrzi az Erd. Múzeum is.¹ Az ő tanításának a tőkéje válik a munka energiájává itt is, mely apró pénzre föl nem váltható, sem meg nem vásárolható s amelynek eredménye egyebek között a kolozsvári botanikus múzeum.

És ha valamikor lesz ez alkotásban valami dicsérni való, az Ő nagy erejét dicsérik, mely tanítójából áramlott át a hozzája mérten csekély erejű tanítványába s amelynek a magyar nemzeti

¹ A magyar Növényt. Lapok révén néhai KANITZ professzorral, szinte a magyar botanikai törekvések ujjábredésétől fogva élénk összeköttetésben állott. Kanitz: Vers. ein. Gesch. d. Ung. Botan. in Linnaea, XVII. p. 643.

Életének vázlatos rajzát lásd: Magyarország Vármegyéi és Városai „Gömör—Kishont vármegyeről“ szóló kötet 371—2. és 571. lapjain.

A gömör—abaujmegeyi határvidéki flóra egyik szederfaja a nevét viseli (*Rubus Fábryi* A. RICHT., Index Kewensis, Bruxellis, Suppl. I. Fasc. IV. p. 370), — továbbá »Fábry-szoros« néven a gömör-straczenai hegyvidék egyik legszebb völgy-szorososa (RICHTER A. Egy Magyar Természetbúvár Úti Naplójából, II. kötet 400. és 403. lap. — A kolozsvári tudomány-egyetemi növény-tani intézet és botanikus kert (1872—1904) 272. és 275. lap.

közművelődés ügyére mindenben jótékony hatását két kézzel, lelkem egész melegével és önzetlenségével óhajtanám tovább származtatni az én tanítványaimra, hogy szerte-széjjel széledvén az országban, HAZSLINSZKY FRIGYES első tanítványának: a mindenha lelkes FÁBRY JÁNOS-nak a szellemében tanítsanak tovább... és ám alkossanak jobbat-szebbet, de mindig a magyar kultúra javára.

*

Jelentésem adatait a következőkben cím szerint két részben csoportosítom. Szólok először **A) Herbarium-ról**, azután **B) Botanikus Múzeum-ról**.

A) Herbarium.

A herbarium törzse most már a maga egészében vörösfenyőtől (*Larix europaea*) készült s kívül-belül fényezett szekrényekben van elhelyezve. E fajta herbariumi szekrényeink összesen (1—1 fasciculus befogadóképességgel) 2060 rekeszt szolgáltatnak.

A Kryptogamius rész adott viszonyainkhoz képest rendezett s a tudományegyetem központi épületében elhelyezett növénytani intézetnek egyik termében van felállítva. A cseregyesületekkel való élénk összeköttetésem révén, az Algák gyűjteménye 189 fajjal, a Zuzmóké 100 faj 140 példájával, a Máj-mohóké 100 faj 125 példájával, a Tőzeg-mohóké 40 faj 180 példájával, a Lombos-mohóké 240 faj 666 példájával, összesen tehát 971 speciesre esőleg 1300 példával gyarapodott, a beosztást intéző PÉTERFI MÁRTON-nak (karilag megválasztott botanikus kerti conservatorunknak) a jelentése szerint.

Vétel után: Bryophyta bavarica No 5—600., SYDOW: Mycotheca germanica fasc. X—XI., KRIEGER: Fungi Saxonici fasc. 41., és részben a herbariumba osztott ZAY-féle quarnerói algákkal, továbbá PAX: Herb. Cecidiol. 14—15. Lief.-val.

Phanerogamius herbariumunk (államilag bérelt helyiségekben) „Flora Europaea” címen való része, a weimari REINECK EDUARD MARTIN botanikustól eredő számos növényen kívül, a TOEPFFER-féle Salicetum exsicc. fasc. II., a ROSS-féle Herb. Siculum VI. Cent.-val, főként azonban — 560 genus közt megoszólólag — azzal a 4013 herbariumi lappal gyarapodott jelentős mértékben, amelynek anyaga túlnyomó részben növénycsere, illetve gyűjtéseink révén immár genusok szerint is rendezve és diósgyőri kékes-színű papirosra felragasztva várja a törzsherbariumba való beosztását. E nagy mennyiség rendezése a systematikai collegium hallgatóságának a közreműködésével, főleg GULYÁS ANTAL, PÁPAI JÓZSEF, UZONYI FERENCZ int. demonstratorok (utóbb tanársegédi megbízottak) és ZSÁK ZOLTÁN int. conservator buzgalma révén lett lehetővé. A papiros-lapokra való fölragasztásnak szakértelmet és gyöngéd bánásmódot igénylő munkáját pedig FARKAS KÁLMÁN

nyug. növénynt. int. laborans intézi, immár 34 év óta lankadatlan buzgalommal. Az Erdélyi Múzeum herbariumának sokszor conservatori teendőit is végző FARKAS KÁLMÁN-t előterjesztésemre az erd. múzeumi választmány megfelelő tiszteletdíj ellenében múzeumi laboranssá választotta, egyben rectori intézkedésre a botanikus múzeum felügyeletével is megbízatván.

Főleg a „Flora Transsilvanica“ érdekében végzett csendes, de annyival intensívusabb munkálkodásunk eddigi eredménye és a gyűjteménynek e címen való s talán a közelebbi jövőben remélhető föllállítása ZSÁK ZOLTÁN int. conservator hozzámnak intézett jelentéséből tűnik ki, amelyet az alábbiakban kívánok közölni: „Az évek sora óta folytatott növénygyűjtő kirándulásokból származó herbariumi anyag, jelenleg a régi színház épületének „Növénytani előkészítő“ felírással ellátott helyiségében kapott az eddiginél alkalmasabb elhelyezést. Minthogy azonban, különösen a helyszűke miatt szükségessé vált gyakori költözködéssel, a már különben megközelítőleg rendezett része is, most a még nem bolygatott részhez hasonló össze-visszaságban található s így senki számára hozzá nem férhető: csak holt kincset alkot. És éppen arra való tekintettel, hogy nagyon sok becses anyagot rejt magában, különösebben hazánk erdélyrészi területének florájára vonatkozólag, de az ország sok más részét illetőleg is, kötelességgé válik az anyag rendezése, addig, amíg nem késő. Hozzá fogtam a rendezés munkájához és ennek alapján, a követendő munkarendre vonatkozólag a következőket jelenthetem :

Az anyagot betűszerinti genus-sorrendbe fogom összeszedni, az ismeretleneket pedig ideiglenesen egy külön „Indeterminata“ jelzésű csoportba, ezen belül megjelölve a familia-kat. Ezután fog következni a felállítandó Flora Transsilvanica s a meglevő Flora Europaea részére való herbariumi példák kiválogatása, azoknak jelző cédulákkal való ellátása s a fenmaradó duplum-anyagok katalógizálása, cserére való felhasználás céljából. Ily módon föl lesz állítható a Flora Transsilvanica külön álló gyűjteménye; a Flora Europaea pedig éppen Magyarországot illető részében saját gyűjtésű, több ezer herbariumi példával fog gyarapodni; míg a duplum-anyagok cserepéldául való felhasználása úgy a Herbarium Extra-europaeum, mint a már említett Flora Transsilvanica és Flora Europaea hatalmas fejlődésének lesz mintegy eszköze.

A munka elvégzése időt igényel s úgy látom, hogy hónapoknak lelkiismeretes munkájára lesz szükség, ha a vázolt munkarend értelmében akarok eljárni.“

A „Flora Transsilvanica“ bőséges anyaga — látni való — természetesen s főleg ami saját gyűjtéseinkből kerül ki; mert az I. sz. mellékleten adott 1907. évi növénygyűjtő kirándulásaink sorozatából kitetszőleg, legtöbb kirándulásunk hazánk erdélyrészi területére esik.

A botanizálásban tanítványaim közül BÚJA SÁNDOR III. é.,

FEST ERNŐ IV. é., GÉCZY IMRE jur. dr., GRUMÁZ GERŐ III. é., KISS ERNŐ II. éves tanárjelölteken kívül, főleg GULYÁS ANTAL, PÁPAI JÓZSEF, RADÓ ENDRE és UZONYI FERENCZ int. demonstrátorok, továbbá dr. VALENTINI ELVIRA assistens, WALZ LAJOS kertinspector, GÜRTLER KORNÉL botanikus kerti kertész, DIK JÓZSEF végzett tanárjelölt (Brassó), PÉTERFI MÁRTON és ZSÁK ZOLTÁN conservator urak voltak buzgó segítségemre. Sok szép növényt küldött, részben e tár anyagi segítsége révén, MOESZ GUSZTÁV tanár úr is, akinek az *Aldrovandia*-ról szóló monographikus szép munkálatát, mint amely erdélyrészi talajból sarjadt elő, már a Bolognában tartott ez évi *Aldrovandi*-ünnepség okából is jól eső örömmel emelem ki.¹

A *Herbarium Extra-europaeum* (KANITZ professortól eredő intézkedés szerint voltaképen az egyetem különleges sajátja) jelentősebb gyarapítására nem törekszünk, mert ily feladat teljesítésére csak nemzetbeli centrumok, nálunk legfőljebb Budapest (M. N. Múzeum) vállalkozhatik. A *Herbarium generale* néhány fasciculusának lapjait, az európai területet illető lapok kiválogatásával, a kezelés s a további gyarapítás célszerűségére való tekintettel, ugyancsak a systematikai collegium hallgatóságának a közreműködésével a genusok szerint, a genusokon belül a specieseket is abc rendbe soroztuk.

A *Herbarium Baumgartenianum*, ideiglenesen a botanikus kert új növényházának egyik szobácskájában s jó módal készült herbariumi szekrényekben van elhelyezve, ez idő szerint PÉTERFI MÁRTON különleges felügyelete alatt. A nagy összevisszaságban sinylődő példák rendezését, illetőleg rendes papírosra való fölragasztásra való előkészítésüket is, szakértelemmel és nagy buzgósággal, ő intézi, utasításaim nyomán két csoportra: 1. *pars transsilvanica* s 2. *pars universalis*-ra osztottan. Elő vannak készítve az Egyszíklevelűek teljesen, a Kétszíklevelűek egy része és a Mohok.

E munkálatok közepette PÉTERFI becses BAUMGARTEN-féle adatokra s BAUMGARTEN-kéziratokra bukkant, amelyeket alkalmaslag publikálni is fog, sajtóbeli viszonyaink javulása esetében talán a „Múzeumi Füzetek”-ben.

Azt vélem, hogy célszerű volna a BAUMGARTEN-herbarium kritikai indexét is publikálni, mert ezzel egyrészt a szakköröknek tennénk szolgálatot; másrészt pedig SIMONKAI-nak Erdély flórájáról szóló kritikai enumeratiója nyerne jelentős kiegészítést, helyel-közzel helyesbítést is.

Gyűjteményeinket Kolozsvár határain túl működő szakértői ismételen igénybe vették; MALY K. (Sarajevo) a *Pedicularis carpatica* ANDRAE példáit vizsgálatta; dr. BERNÁTSKY JENŐ

¹ MOESZ GUSZTÁV, Adatok az *Aldrovanda vesiculosa* L. ismeretéhez. — Ueber *Aldrovanda vesiculosa* L. — Annales Hist.-Natur. Mus. Nation. Hung. Vol. V. p. I. 1907.

Iris-einket, Prof. dr. ISTVÁNFFI GYULA *Uredo*-inkat, MOESZ GUSZTÁV tanár *Elatine*-einket, dr. TUZSON JÁNOS pedig *Ara-bis*-einket kölcsönözték ki tanulmány okából.

A herbarium egész (s a tanszékbeli bifurcatio 3 éve alatt, a „Baumgarten-herbarium“-mal együtt, sajnálatos zürzavarba keverődött) tömegének, sokszor tetet-lelket ölü átrendezési munkálatai közben került elő a KOTSCHY-féle *Quercus*-ok 36 herbariumi lapja; ezeket, amelyek „Herbar. Archiepiscopi Dr.-ris Ludovici Haynald“ fölírásuknál fogva nyilvánvalólag a HAYNALD-herbariumot öröklő Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonát teszik, a M. N. Múzeum növénytárába juttattam vissza, 2 más eredetű herb. lappal együtt (1907. VII. 13.); valamint a DEGEN-féle *Alchimilla*-, H. BRAUN (Wien)-féle *Mentha*-, s DINGLER (Aschaffenburg)-féle *Knautia*-példák is, amelyeket annak idején BORBÁS tanár kölcsönzött volt ki, a szerte-szélllyel hányt tömegből kiválasztatván, jogos tulajdonosukhoz kerültek vissza. A szétszórta BAUMGARTEN-példák is visszakerültek a Herb. Baumgartenianumba; hogy hiány nélkül-e? nem tudhatom. Azonban a szent-pétervári csász. botan. kert igazg.-tól diplomáciai úton és ministerileg inquirált *Aquilegia*-collectiónak (456 példának) a nyomára mindeddig nem juthattam. Nálunk nincs; kikölcsönöztetési időpontja után ítélve Kolozsvárra nem is küldhették.¹

B) Botanikus múzeum.

Általános karpologiai gyűjteményünk, amelynek törzsét eredetileg 27 darabból álló maggyűjtemény teszi, most már 751 üvegecskéből áll körülbelül, 8 szekrényben, 650 fajban. Ezek során

¹ Nyilván † BORBÁS v. magán-herbariumának a fasciculusai közt van meg, amelyeket néhai BORBÁS tanár özvegye kegyelettel bár, de alighanem a gyűjtemény értékének a veszélyeztetésével őrizte magánál Kolozsvárt; minnek utána, a dolog természeténél fogva, egy magánlakás viszonyai között, a legjobb ákarral sem menthető meg a herbarium a romlással szemben.

Én, a magyar flórának már hűgya szorgalmánál fogva tagadhatatlanul érdemes munkásával szemben átérzett kegyeletemnél fogva, a Math.-Természettudományi karnak 1905—1906. tanévi dékánjaként is, BORBÁS tanár elhunytja után, elfogultság nélkül s nyomban megtettem a kellő lépéseket a BORBÁS-herbarium megtartása érdekében; ismételt fáradozás, sőt ZOLNAI GYULA egyetemi tanár közbenjárása mellett is, a gyűjteménynek egyenesen karát valló nagy zárkozottsággal szemben eddigelé hiába.

Az e címen hozzám intézett számos kérdézősködére szolgáljon ez általános válaszul és tájékozással az iránt is, hogy én a magam részéről szomorú jelenségnek tartanám a BORBÁS-herbariumnak esetleg (a RICHTER LAJOS-éhoz hasonló módon) külföldre való juttatását.

Nagyobb anyagi módjánál s a hivatalos körökkel való megfelelőbb összeköttetésénél fogva, szerintem a M. N. Múzeum növénytára volna hivatott a célra vezető eljárás megindítására, ha már mi hozzá nem juthatunk.

A H e r b a r i u m B o r b a s i a n u m különben is egyetemes érdekű s különösebben nem az erdélyrészi területet érintő gyűjtemény (mint amilyen pld a M. N. Múzeumhoz került BARTH-féle lett volna, avagy a SIMONKAI LAJOS-é s a PORCIUS-féle), amelynek ép e jelentőségénél fogva, a tudós-világra nézve centralisabb Budapesten volna helye.

nyerneik elhelyezést a TORDAY-féle (és vétel útján szerzett) mezőgazdaságilag hasznos és káros magvak, továbbá azok, amelyeket részben a mi botanikus-kertünk termel (de nem »tenyészt«, mint a budapesti terminológia szerint mondják), avagy a botanikus kertekkel fönnálló csereviszony révén kapunk.

Mindettől külön való pálmamag-gyűjteményünk 132 fajszámából áll.

Az általam megalapított e gyűjteményrészletet is rendszeresen fejleszteni kívánom, bár nagy akadály munkálkodásunk e pontján, mint általában a botanikus múzeum céltudatos fejlesztésében, az üveg- s szekrényhiány. Megfelelő üveggésszel kellene rendelkezniünk, mert megesisik, hogy sokszor arra való üveg hiányában, esetleg soha nem pótolható növénytermék megtartásáról egyszerűen le kell mondanunk.

1907. évi botanikus múzeumi programmánk egy másik kiemelkedő mozzanata, a magyar földön természetgyógyító (patikáriusi v. patikai) növények oktató s szemléltető módon való kiállítása. Eddigélé az intézet alagsori helyiségében (itt a patikáriusok botanikai laboratoriuma) 60 fajt állítottunk ki 8 darab kerosztatú szekrényben, főleg a BERG-SCHMIDT-féle Atlasból, STRASBURGER-féle botanikai kézi könyvekből stb eredő képekkel, tanítványáimtól eredő (s a patikárius-jelölteket hasonló tevékenységre serkentő) mikroszkopiumi rajzokkal s egyéb, jobbadán a mi ügyünket e téren lelkesen támogató böösi LAIB-cégtől eredő praeparatumokkal együtt. Kiemelendő, hogy LAIB és VÁRADY (Böös) urak tavalyi szép küldeményüket 57 drb illó olaj, essentia s (u. n.) gyógynövénykivonattal egészítették ki.

Fogadják úgy ők, mint a IV. sz. mellékleten névszerint is fölsorolt adakozóink hazafias köszönetünket.

Gyűjteményünk ez osztályát eredeti fölfogásom szerint, hogy folytathassam, legalább is egy DARÁNYI IGNÁCZ minister lelkes támogatására volna szükségem.

A *Capsicum annum*, a Paprika, magyar különlegesség; az idegen földi nyilván csodálkozhatnak azon, ha nem látnák a „papriká“-nak művelésbeli fajváltozatait ép egy magyar botanikus múzeum keretében. Erről, valamint a h a g y m a, a b u r g o n y a és a C e r e a l é k gazdag s a mi hazánk földjét különösen jellemző fajváltozatbeli sorozatának legalább főbb (botanikai érdekű) tagjaiban való bemutatásáról egyaránt gondoskodunk.¹) Nem árt, sőt agrikulturnai jellegünknel fogva egyenesen szükséges, hogy tanárjelöltjeink szemtől-szemben s naponként maguk előtt lássák az ember munkájának beavatkozását a természet rendjébe; azokat a művelésbeli fajváltozatokat, amelyek egyik-másikának

¹ Böven volt mindebből anyagunk; azért szívesen küldtem meg a megmaradt fölösleget a M. N. Múzeum növénytára számára; mindenesetre a visszonzás reménységében. Mert át kell éreznünk annak a fontosságát, hogy a magyar közművelődési intézmények egymást támogatván: erőben nyeriünk.

a törzsfaja nyilván el is tűnt a maguktól termő növények vilá-
gából.¹⁾

Gazdasági életünk során jelentős szerepe van a komlónak (*Humulus Lupulus*) is; idegen földön termesztett s onnan hozzánk importált komló révén sok magyar pénz vándorol ki, ok nélkül. A magyar földön termesztendő patikáriusi növényekkel sincs más-
ként. Mindezeket, a magunk földje képességének „ad oculus“ de-
monstrálására, ám lássák a mi egyetemi hallgatóink, hogy resteljék
a jelen idők anyagiakban oly káros mulasztásait s hogy ők okul-
janak az adott példákön.

CSÉREGER LAJOS a komlótermelés vándor szaktanárának szíve-
sen bocsájtottam rendelkezésére a komló biológiájának a bemu-
tatására egy (még ki nem fizetett) szekrényt és ő, aki intézetem
egyet. hallgatója egyuttal, szép emléket állít különleges tanulmányai
címén is. Nem kételkedem abban sem, hogy dr. PÁTER BÉLA tud-
egyetemi magán- s gazd. akad. r. tanár, továbbá dr. KÁROLY REZSŐ,
dr. BARNÁ BALÁZS és dr. VARGA KÁLMÁN gazd. akadémiái
tanárok ezentúl is ép oly szeretettel gondolnak a kolozsvári
botanikus múzeum gyarapítására, mint ahogyan ezt — a kolozs-
vári egyet. növénytani intézethez fűződő (egyetemi gradusbeli)
köteléküknél fogva — eddigelé is megcselekedték. A gazdaságilag
hasznos növényeknek most 5 darab szekrényben való kiállítása
nevükhöz fűződik.

Forgatható képkereteinkbe folytatólagosan nyertek elhelye-
zést a KARSTEN—SCHENK-féle képek, megjelenésük sorrendjében.
Ezek a forgatható képkeretek, valamint több más keret, jelentékeny
részben az int. szolgájának BODOR ISTVÁN-nak munkáját dicsérik.
Ezt pedig azért jegyzem ide, hogy ime, ha eredményt akarunk
elérni, bizonyos tekintetben „házi ipart“ is kell üznünk. Ilyen for-
mán vált lehetővé a „Monte Maggiore“ nyári vegetatioját,
továbbá a Rax Alpe tavaszi flóráját föltüntető növényzeti csoport-
képeknek, összesen 5 (106×130 cm nagyságú) keretben való kiállí-
tása, ama jellemző típusok alapján, amelyeket GULYÁS ANTAL
és ZSÁK ZOLTÁN gyűjtött volt egybe, a növénytártól nyert segély
révén. Ugyanily kiállításban mutatjuk be MOESZ GUSZTÁV tanár-
nak, ugyancsak a növénytár segélyével gyűjtött „rétyi nyír“-
beli nyári vegetatioját, továbbá a mediterraneus tavaszi vegetatio
ama típusos tagjait, amelyeket a magyar tengerpart-melléken, ille-
tőleg Lussin-szigetén gyűjtöttünk volt össze s amelyeket
— a Villa Giuseppe-ből eredő növényekkel együtt — ösz-
szesen 6 hasonló nagyságú keretben állítottunk ki.²⁾

¹⁾ ALPH. DE CANDOLLE: Origine des plantes cultivées. Paris, 1883.

DE CANDOLLE—PAVLICSEK: Termesztett növényeink eredete. (Ter-
mészettudományi Könyvkiadó-vállalat LII. köt.) Budapest, 1894.

²⁾ József magyar királyi herceg s a kolozsvári tud.-egyetem h.
c. dr.-ának növénykincsei a fiumei Villa Giuseppe-ből.

I. keret: *Crataegus Pyracantha* MEDIC., *Osmanthus ilicifolius*, *Elaeag-
nus reflexa* E. MORR. et DCNE. var. fol. aureovariegatis, *Prunus Laurocerasus*

A növényt. int. laboratóriumában szorgalmasan búvárkodó és Fiume-Lussinbeli botanikus útam alkalmával készsleges munkatársam, GÉCZY IMRE jur. dr. úr közbenjárása pedig a *Nymphaea Lotus* (= *N. thermalis* D. C.) 64×134 cm nagyságú s a nagyváradi Pece-vizéből eredő példákából összeállított csoportképéhez juttatott.

A „Quarnero“ illet. Adria tengervízi növény-világának remekbe menő példáit hasonlóképp (76×116—106×130 cm) keretekbe foglaltan mutatjuk be. E címen való képeink száma eddigelé 15.

Botanikus múzeumunk a közéletben szerepet játszó ehető, gyanús és mérges gombáinak a gyűjteménye most már alighanem a legszebb az országban. Kár, hogy muzeumi kereteknek megfelelő kiállításukra, megfelelő térrel nem rendelkezünk és a zsufoltság itt sem kerülhető ki. Erről most csak annyit, hogy a „SYDOW“-féle és egyéb (össz. 155 drb) gomba-képekkel való illusztrálásán kívül a III. sz. mellékleten c., alatt felsorolt példákkal gyarapodott.

Botanikus múzeumi tevékenységünk egyik kiemelkedő mozzanata a lefolyt évben az volt, hogy a legmagyarabb kir. herceg, tud.-egyetemünk honoris causa botanices doctorának, a nekünk feledhetetlen emlékezetű néhai JÓZSEF Ő FENSÉGÉNEK emléket állítsunk; lehetőleg Hozzája méltót, a mi botanikus múzeumunk szerény keretében is.

Ha volna közművelődési törekvéseinkhez méltó botanikus kertünk, azt mondanám, hogy Kolozsvárt, abban a botanikus kertben, amelyet Ő mindig, — a környéken „hadgyakorlatozván“

L., *Rosmarinus officinalis* L., *Ruscus racemosus* L., *Elaeagnus reflexa* E. MORR. et DCNE., *Laurus nobilis* L. var. *salicifolia*.

II. keret: *Libocedrus decurrens* TORR., *Cupressus sempervirens* L., *Thuya gigantea* NUTT., *Cryptomeria japonica* D. DON., *Cupressus torulosa* D. DON. var. *glauca*.

III. keret: *Pinus excelsa* WALL., *Sequoia sempervirens* ENDL., *Taxus fastigiata* LINDL. et GORD., *Buxus balearica* LAM., *Heyera japonica*, *Buxus sempervirens* L. var. *fol. variegatis*.

IV. keret: *Choisya ternata* H. B. et K., *Aucuba himalaica* HOOK. f. et THOMS., *Pittosporum Tobira* (Dryand) var. *Ribes atrosanguineum*, *Olea japonica* HASSK., *Magnolia grandiflora* L., *Tulipa Oculus-solis* St. AMANS.

A quarnerói szigetek tavaszi florájából. (Isola Lussin)

I. keret: *Pinus halepensis* MILL., *Allium neapolitanum* CYR., *Erica arborea* L., *Narcissus tazetta* L., *Juniperus macrocarpa* PARL., *Asplenium Trichomanes* HUDS., *Euphorbia Wulfenii* HOPPE, *Juniperus phoenicea* L., *Ceterach officinarum* W., *Coronilla Emerus* L., *Asplenium Adiantum nigrum* L., *Hedera Helix* L.

II. keret: *Pistacia Lentiscus* L., *Quercus Ilex* L., *Arbutus Unedo* L., *Ceratonia Siliqua* L., *Myrtus communis* L., *Smilax aspera* L., *Olea europaea* L., *Viburnum Tinus* L., *Laurus nobilis* L., *Ruscus aculeatus* L.

sokszor „incognito“ is — felkeresett, szobor hirdesse az Ő fenkölt jó szíve magyaros melegét.

Lehet, hogyha a nagyemlékeztű Apa, nemkevésbé jó fia szíve is talán felénk fordul: sikerül ezt is valamikor elérnünk.

Addig azonban „mentjük“ a Villa Giuseppe, ennek a Karsztbeli pusztaságba ékelt „paradicsomi parknak“ botanikailag is ékes dolgait, legalább a mi botanikus múzeumunk számára és úgy, ahogy lehet.¹

Ismételten megfordultunk a „magyar tengerpart-melléken“ — s hogy nem hiába, mutatja a gyűjtötteknek a II. számú mellékleten adott gazdag sorozata.

Remélhető, hogy mindezek méltó kiállítását lehetővé teszi majd a nm. Cultusministerium arra alkalmas szekrények engedélyezésével, bár raktárszerűleg, mert a nyomasztóvá lett helyinség az u. n. „múzeumi keretek“ érvényesülését arra alkalmas termék hiányában az egész vonalon már rég nem engedi meg.

Más eredetű, de hasonló természetű gyarapodásról nyújt áttekinthető képet a III. sz. melléklet.

Megindult a rendszeres csoportok során a „M o h a - t y p u s o k“-nak üveglemezek között való tanulságos bemutatása is, eddigelé 12 példán. Ezt a bryographiában kiváló szakemberünk s a múzeumiak tekintetében bízgó munkatársam, PÉTERFI MÁRTON intézi, — a helybeli fényképezés: DUNKY és JOANOVICS testvérek szíves áldozatkészségével.²

Hasonló eljárás útján tervezem a növénybetegségi példák bemutatását is, talpacskákra állított üveglemezek között; a talpacskákat részben az intézeti szolgálja állítja elő.

Több ezerre rugó tárgyainkat rajzokkal és képekkel illusztráljuk. Laboratoriumomban dolgozó tanítványaim egy-egy sike-

¹ Hírlapi közlemények szerint rövid idő kérdése, hogy (esetleg Fiume városi birtokaként) a **Villa Giuseppe** a vele kapcsolatos, gondolom kb 20 holdnyi parkjával együtt a telek-speculatio áldozatául essék, beépítés okából. Nem hiszem, hogy ezt tudva, néhai József kir. herceg elhíntette volna a *Hieracium aurantiacum* magvait, utolsó parkbeli útján a nagy beteg kocsijából, a melynek megható történetét csak a biologus tudja átézni igazán.

Ha lehetséges volna nálunk a távolba ható conceptiora fogékony kormányzati működés, úgy nem engedné idegen kézbe a magyar kéznek e meszsze földön híres kulturai munkáját. Ne botanikus kertet csináljon az e célra amúgy is mindenkép alkalmatlan Margitszigetre a kormány; hanem tartsa meg kész botanikus kertként a Villa Giuseppét, a magyar tengerpart biológiai állomása részére.

Akkor az áll. közokt. költségvetésben szereplő s „a napolii zool. statio“ címén fölvevett (mostanság a zoológiától monopolizált) magyar pénz is fölzsabadul, tisztán egy magyar alkotás számára; hol évenként, rövidebb-hosszabb időre, dolgozó helyet nyerhetnének pld a természetrajz tanárjelöltjei is. Ez nem volna legalább aranyfűst, miként a Margitszigetbeli botanikus kert, de maradandó s közművelődésbeli hatásában expansivus alkotás. Sokba se kerülne.

² Üvegestől egymásra teljesen illő két üveglapot szerezni pénzt s időt emészti, legtöbbszőr meddő kísérlet. Eszembe jutott, hogy megszabadítom a fényképezészeket a náluk fölhalmozódó negatívumok ama tömegétől, amely rájuk nézve értéktelen. Ezt a „fogást“ a museologusok figyelmébe ajánlom.

rültebb rajza készséggel átadott emlék gyanánt, a botanikus múzeumban marad.

Beosztottunk eddigelé 61 mikroszkopiumi rajzot; mikroszkopiumi rajzokkal szerepelnek következő tanítványaim: AJTAI FERENC, BALOGH ERNŐ, BERDE FERENCZ, BOCSKAY OTTÓ, BODNÁR JÁNOS, BOGA LAJOS, DADAY DEZSŐ, ÉBNER SÁNDOR, FERENCZI ZOLTÁN, GELEI JÓZSEF, GREISIGER IRMA, GYÓRFFY ISTVÁN, GYÓRFFI ISTVÁN, GRUMÁZ GERŐ, HOFFER ENDRE, KISS ERNŐ, MÁTYÁS JENŐ, NÉMETH LAJOS, PONYICZKY ZOLTÁN, RADÓ ENDRE, SKRBEK ISTVÁN, SZABÓ ÁRPÁD, SZABÓ ENDRE, UZONYI FERENCZ, VALENTINI ELVIRA, ZSÁK ZOLTÁN, XANTUS JÁNOS tanárjelöltek; EMBER BÉLA, LOVASSY DEZSŐ, LUKINICH DEZSŐ, POPOVICS GÁBOR, POPP VIKTOR patikarius-jelöltek.

Figyelemmel voltam a magyar művész alkotta ama remekművek egyik-másik reproductiojára is („KÖNYVES KÁLMÁN” kiadványai), amelyek botanikai vonatkozása kétségtelen. Ám lássák botanikus múzeumunk látogatói a természetiekben oly gazdag magyar föld „Nyirjesét”, a „Pipacsokat”, a „Növényzet őszi színváltóságát” SZINNYEI—MERSE ecsetje nyomán; a „Magyar Cyprusokat”, a „Nyírfákat” és a „Topolyafákat” egy SPÁNYI nyomán. Az *Olea europaea*-ról, a *Castanea*-ról, a *Cyprus*-ról és a (tavalyi jelent.-ben megemlített) ravennai classicus nevezetességű *Pinia*-erdőről s máshonnan, összesen 22 eredeti fényképet szereztem; CHOLNOKY JENŐ prof. 4 drb itáliai növényzeti tájkép-fölvételén kívül, a *Pinia*-ról s az *Opuntia Ficus indica*-ról 1—1 képet nyertünk APÁTHY ISTVÁN prof.-tól, aki ezeket készséggel ismerte el számos napolii útja ajándék-emlékei gyanánt, az ugyanannak napolii-amerikai útjából hozott 5 drb *Agave*-lemezzel együtt¹

„Eperfafevél-aratás S. Marino-ban” nagyított képe — közös itáliai útunk egyik emléke — LÖRENTHEY IMRE PÁL barátom eredeti fölvétele alapján készült.

„Az *Epilobiumok a vágásban*” pompás vegetationalis képet eredeti olajfestmény alakjában, a budapesti Uránia útján, MIHALIK DÁNIEL festőművészüinktől szereztem meg.

A teremtő genius remekbe menő alkotása azonban első sorban az a két 105×75 cm nagyságú olajfestmény, amelyek MELKA VINCZÉ-nek, az évtizek óta Kolozsvárt működő festőművészünk, néhai trónörökösünk, RUDOLF koronaherceg kedves emberének mesteri ecsetjét dicsőítik. „*Telekia speciosa*” címe az egyiknek, „*Verbascum Kanitzianum*” képét mutatja a másik.

Az erdélyrészi terület örök érdemű botanikusának JOH. CHRIST. GOTTLÖB BAUMGARTEN-nek a classicus értékű herbariuma immár a mi őrizetünk alatt áll. Idegen föld szülötte ő (*Lau-

¹ A „Yellowstone-park” megkövesedett növényvilágának egy és más darabjával, lehet: a *Sequoia gigantea*, a *Pitch-Pine* s a neki könnyen hozzá férhető *Casuarinák*, *Oleák* s *Citrusok* törzsbeli km.-ivel stb stb nyilván ezentúl ajándékozand meg bennünket. Erre még számítunk.

sitzi Lukau-ban 1765. ápr. 7.), aki Segesvár hírneves orvosa s botanikusa gyanánt, élete javát erdélyi földön élte le (†Segesvárt 1843. dec. 29).

Erdély flórájáról írott classicus munkájának III. kötetét TELEKI SÁMUEL grófnak, Erdély egykori hatalmas kancelláriusának ajánlja: *Musarum artiumque liberalium fautori et protectori*. A marosvásárhelyi TELEKI-könyvtár nyilván fényt derítene arra a sokoldalú segítségre, amelyben a TELEKI grófi család s annak könyvtára révén részesült BAUMGARTEN.¹

A hálás BAUMGARTEN örök emléket is állít az erdélyrészi terület csodás szépségű „*Telekia speciosa*“-jával a TELEKI-nemzetségnek² és én készséggel ragadom meg az alkalmat arra, hogy az erdélyrészi flóraterrületnek tipikusan jellemző, történeti s közművelődésbeli tekintetben a hazafias erényekben tündöklő erdélyrészi főúri nemzetségekhez való viszonyában is fölötte érdekes tagjait a művész ecsetje révén is megörökítem.

MELKA VINCZÉ-nek az erdélyrészi természeti szépségeket híven elleső művészi látását, ez már a művészek közös sorsa, csak ezután fogják a maga teljes értékében megbecsülni és én sietek vele, hogy a *Telekia speciosa*-t nyomon követhessék: a *Syringa Josikaea*, a *Bánffyia petrea* s a VASS BÉLA gróf szép s nemes iránt való nagy fogékonyságát hirdető mező-záhi *Paeonia tenuifolia* olajba festett képei. A *Telekia*-kép pár-darabja gyanánt kész a *Verbascum Kanitzianum* olajba festett s ugyancsak MELKA V. ecsetje alól kikerült képe is.

Ennek a *Verbascum*-nak csodálatosan szép példája virított 1907. év nyarán át a kolozsvári botanikus kertben; magassága 217 cm, amelyből a 60 cm átm. virágzatra 100 cm esik; levélzetbeli körének átmérője pedig egymaga 70 cm volt.

KANITZ prof., e növénytárnak igazgatójaként, igen szűkös viszonyok között 26 éven át volt ingyen munkása; nevét már a kolozsvári botanikus kertnek, főleg azonban a Magyar Növénytanilapoknak megalapítása révén jogos tisztelet illeti meg.³

¹ Az ugyancsak német (szász) eredetű FUSS-t is HAYNALD segíté! A magyar liberalizmus, a nem éppen „nemzetiségieskedő“ magyar nagylelkűség eme példájáról jó meg nem feledkeznünk.

² Dedicatioja (BAUMG. Enum. Stirp. etc. Vol. III. pp. 150—1) szó szerint a következő:

.....novum genus constitui, quod denominavi in honorem Excell. et Illustr. Dni. SAMUELIS COMITIS TELEKI de Szék. Jus. Ord. St. Stephani R. A. Magnae Crucis Equitis, S. C. R. et A. M. Camerarii; Stat. Cons. Actu. Intimi; Magn. Transsilv. Princip. Cancellarii Aulici et Cott. Biharensis Supr. Comit. Meritissimi; Nostrae Patriae Maecenatis valde Indefessi, thesauri librorum splendidissimi ac locupletissimi Conditoris. Ipsa enim Bibliotheca in Suo Museo ad Maros Vásárhely nunc florente ingeniose digesta ac systematice ordinata in dies magis magisque augetur, et ita constituta est, ut omnibus Viris litterarum cultoribus atque artibus liberalibus deditis aditus hebdomadatim pateat.

³ Ehhez hasonló szempontoknál és okoknál fogva kissé idegenül érint, hogy a Műveltség könyvtárának „Az Élők Világáról“ (kissé elstíve)

Azért kegyeletes s szép dolog, hogy „Erdély flórájának“ 3-ik, de érdemekben nem kevésbé jelentős auctora SIMONKAI LAJOS tanár, továbbá az erdélyrészi flóra ismeretében s a kolozsvári botanikus kertben számos erdélyföldi növénykülönlegesség meghonosítása révén nagyérdemű WALZ LAJOS kertinspector auctor-társával együtt, a Kolozsvár-vidéki—Gorbó-völgy, Oláh-Toplicza, Ilva és Rodna környékének a Kew-Index-től is elismert e szép *Verbascum*-át: *Verbascum Kanitzianum*-nak nevezték el.¹ Múzeumkertünk élő növényekből való gyűjteményének egyszersmind oly példája ez, amely a kulturabeli sikernek fényes példája.

Jelentésem száraz adatait im szövegbe foglaltan adom elé, hogy kitűnjék múzeumi tevékenységünk során mindaz, ami a megszokott sablontól eltérő. Igyekeztünk új szempontok érvényesítésére, a tudománynak szemléltető módon való terjesztésében új gondolatoknak a termelésére.

Botanikus múzeumunkat, a vendégkönyv adatai szerint, 1906.-ban 261-en, 1907.-ben 320-an keresték föl; továbbá: a kolozsvári áll. tanítóképző s a tovább képző tanfolyam, áll. polg. leányiskola, a marosvásárhelyi áll. polg. iskola, a gyulai kath. főgymn., a nagyszebeni tanítóképző, a budapesti paedagogium növendékei tanáraik vezetése mellett, az orsz. ref. tanár-egyesület VI. közgyűl. tagjai, a kolozsvári „Notre Dame“ tantestülete. Látogatóink sorában üdvözölhettük: dr. gróf APPONYI ALBERT v. és k. ministert, dr. TÓTH LAJOS, dr. SZERDAHELYI JENŐ, dr. KAMMERER ERNŐ, s dr. GOPCSA LÁSZLÓ min. tanácsosokat, a budapesti tudom. világból: dr. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ, dr. JÁNOSI BÉLA, dr. KOCH ANTAL, dr. KÖVESLIGETHY RADÓ, dr. LŐRENTHEY IMRE PÁL, dr. SCHAFFARZIK FERENCZ, dr. VÁRI REZSŐ tud. akad. tagokat stb.

1903—1907. évek alatt beírott látogatóink száma — ide nem számítván a különböző tanintézeteket — 1000. Nem túlzással azonban 2000-re is tehetjük, tekintve azt, hogy sokan be se írták a nevüket, esetleg, mert gyakori látogatók, az iskolák pedig osztályonként amúgy is collective szerepelnek. Még a külföldről is akad látogatónk.

És ha néhány éven át megtarthatjuk a további fejlődés lehetőségének vezérlő fonalát, amelynek már is megvan a maga

írott kötetében „A növénytan történetéről“ készült fejezet Kolozsvárt mélységes hallgatással mellőzi. Rossz viszonyok között ha kevés is, de történt a „multban“ is valami Kolozsvárt és ez pld a külföld figyelmét nem is kerüli el (PAX, Grundrüge der Pflanzenverbreitung i. d. Karpathen p. 25). A „jelenben“ való törekvésekben pedig vannak talán némi méltánylást érdemlő mozzanatok (lásd: RICHTER A. A kolozsvári m. k. F. J. tud.-egyetem Növényteni intézete és Botanikus kertje (1872—1904). cz. kötetet), amelyek legalább is érnek annyit, mint pld Budapestnek ma-holnap nyomaveszett botanikus kertje, amelynek (a kolozsváriéval együtt) vigasztalan helyzete bizonyára mindannyiunkat mélységesen bánt, ha mindjárt a magyar botanikus kertek szomorú sorsa miatt solo magára hagyottan is jajgat e sorok írója.

¹ Magyar Növényteni Lapok, II. (1878) p. p. 148—9. СИМК. Enum. Florae Transsilv. Vascul. critica, 1887. p. 414.

expansivus hatása, akkor talán jobban észreveendik Kolozsvár botanikus múzeumát.

Lelki szemeim előtt már most feltárulnak azok a tágas sa múzeumi célok szemmel tartásával épült botanikus múzeumi termek, amelyeket a közoktatási kormány egy új botanikus kert területén emele „távol kelet“ szükségleteire való bölcs belátással..... Ez a „távol kelet“, amelynek minden dolgát kínos föltűnést keltő könnyedséggel intézte volt el a budapesti tud.-egyetem egyik Rectora, talán megérne egy misét a nyílt szemmel látó magyarság oltárán, — míg nem késő.

Néhányan, akik „ide származtunk“, megvalljuk, hogy eladdig mi is „budapesti“ szemmel láttunk s ítéltünk. Nem úgy ma. Távol a nálunk mindenben túlságosan központositott hatalom melegétől, sok okunk van itt a „didergésre“.

A magyarságban gyökeredző minden kulturai munkát meg kell erősíteni itt. Törekvéseink szava ép innen és sohase találjon süket fülekre ott; különben megfojt a nagy idegenség gyűrűje.

És azért éltet a reménység; talán nem hiába.

Ez évi jelentésemnek kegyes tudásul vételét kérem.

Dr. Richter Aladár
igazgató.

I. Erdélyi nemzeti múzeumi botanikai főbb kirándulások jegyzéke.

Sorszám	Hó	Nap	H e l y
1	Március	20	Csucsá
2	"	26—29	Fiume, Abbazia, Volosca, Ika, Lovrana
3	"	30—31	} Lussinpiccolo, Lussingrande, Cigale, Chiunsi
3	Április	1—6	
4	"	7—9	Fiume: Villa Giuseppe, M. Tersatto
5	"	13—15	Kolozsvár: Schmiel Dávid téglagyári telepén
6	"	23	Kolozsvári szénafű
7	"	29	Kolozsvár: Kerekerdő
8	Május	1	Kolozsvár: Malomvölgy; Brassó: N. Függőkő
9	"	6	Tordai hasadék
10	"	8	Kolozsvár: Bükk
11	"	10	Kolozsvár: Bácsitorok
12	"	11	Kolozsvár: Hója, Kányafő
13	"	13	Kolozsvári szénafű
14	"	14—16	Mező-Záh
15	"	17	Szászfenes
16	"	27	Kolozsvár: Bükk, Malomvölgy
17	"	30	Jakobdal (Románia)
18	Junius	1	Brassó: Czenk
19	"	2	Zernest: Királykő
20	"	5	Kolozsvár: Monostori kőbánya
21	"	7	Kolozsvári szénafű; Jósikatanya
22	"	10	Kolozsvár: Hója
23	"	11	Kolozsvár: Bükk
24	"	12	Kolozsvári szénafű, Pokolköz
25	"	14	Tordai hasadék, tordai sósfürdők
26	"	17	Egeres; Brassó: Schuler
27	"	24	Kolozsvári szénafű
28	"	27	Kolozsvár: Monostori erdő, Plecskavölgy
29	"	28	Kolozsvár: Hója
30	"	30	Arad: Kladova völgy
31	Julius	1	Apahida
32	"	1	Kolozsvár: Kerekerdő
33	"	4	Jósikatanya
34	"	6	Arad: Kladova völgy
35	"	9	Tordai hasadék
36	"	12	Kolozsvár: Pokolköz; Brassó: Czenk
37	"	15	Kolozsvári szénafű
38	"	17	Sztána
39	"	18	Kolozsvár: Bükk, Malomvölgy
40	"	21	Kolozs; Bucsecs: Buksoi

Sorszám	Hó	Nap	H e l y
41	Julius	22	Rév—Vár-Sonkolyos
42	„	26	Ó-Tátrafüred; Bucsecs: Caraiman
43	„	27—29	} Maros-Újvár
	Aug.	1—2	
44	„	6	Déva: Várhegy
45	„	7	Nagyvárad: Püspökfürdő
46	„	9—17	Borberek; Korongyis; Ünökő
47	„	20	Kolozs
48	„	23	Arad: Kladova völgy
49	„	26	Kolozsvári szénafű
50	Szept.	16	Nagyvárad: Püspökfürdő
51	„	17	Kolozsvár: Hója
52	„	23	Kolozs
53	Okt.	4	Tordai hasadék
54	„	7	Hideg-Szamos-völgy
55	„	11	Tordai hasadék
56	„	31	Tordai hasadék

II.

1. Üvegezett keretbe foglalt növénykép:

JÓZSEF magyar királyi herceg s a kolozsvári tud.-egyetem h. c. dr.-ának növénykincsei a fiúmei Villa Giuseppe-ből felírással. A keretek mérete 106×130 cm. 4 drb. Névsorát lásd X. lapon.

2. Formalinás készítmények:

Abies (Picea) Apollonis, *Arbutus* Andrachne, *Cedrus* Libani, *Colletia* spinosa, *Euonymus* japonicus, *Laurus* nobilis, *Magnolia* grandiflora, *Osmanthus* Aquifolium, *Photinia* serrulata (syn. *Crataegus* glabra), *Pittosporum* Tobira, *Rosmarinus* officinalis, *Zamia* longifolia (termés).

3. Száraz készítmények:

Cedrus Libani, *Chamaerops* excelsa (termésfürt), *Citrus* trifoliata, *Colletia* cruciata, *Colletia* spinosa, *Crataegus* Pyracantha, *Ficus* Carica, *Juniperus* chinensis, *Myrsine* africana, *Pinus* Pinea, *Quercus* suber, *Rhamnus* Alaternus.

4. Fagyűjtemény:

Acacia (Mimosa) dealbata, *Arbutus* Andrachne, *Arbutus* Unedo, *Colletia* cruciata (bictonensis), *Crataegus* Pyracantha, *Euonymus*

japonicus, *Lagerstroemia indica*, *Laurus Camphora*, *Laurus nobilis*, *Olea europaea*, *Osmanthus Aquifolium*, *Photinia serrulata*, *Pistacia Terebinthus*, *Pittosporum Tobira*, *Quercus suber*, *Rhammus Alternus*, *Rosmarinus officinalis*.

5. Törzsek:

Alsophila australis, *Arbutus Andrachne*, *Balantium antarcticum*, *Bambusa mitis*, *Camellia japonica*, *Chamaerops excelsa*, *Clethra arborea*, *Cupressus sempervirens*, *Ficus Carica*, *Hedera Helix*, *Laurus nobilis*, *Mespilus japonicus*, *Olea europaea*, *Pinus halepensis*, *Pinus Pinea*, *Pistacia Terebinthus*, *Pittosporum Tobira*, *Prunus Laurocerasus*, *Quercus Ilex*, *Yucca gloriosa*.

III.

A. Formalinás készítmények.

a. Gyűjtésből származók:

Arbutus Unedo, *Citrus Amara*, *Citrus medica*, *Cynara Cardunculus* (C. Scolymus.), *Ephedra monostachya*, *Erica arborea*, *Juniperus macrocarpa*, *Juniperus phoenicea*, *Laurus nobilis*, *Olea europaea*.

b. A botanikus kertből származók:

Argemone mexicana, *Capsicum annum* művelésbeli fajváltozatai, *Citrullus Colocynthus* (gyümölcs), *Cymbidium aloefolium* (virágzat), *Dolichos atropurpurea*, *Ecballium Elaterium*, *Lycopersicum Humboldtii*, *Lycopersicum racemigerum*, *Lycop.* Humb. és L. racemig. természetes kereszteződése, *Phoenix reclinata* (virágzat), *Physalis peruvianum*, *Sabal*, *Stanhopea tigrina* (virágzat), *Stapelia variegata*.

c. A kolozsvári piacról származók:

Capsicum annum művelésbeli fajváltozatai s a szerb vagy bolgár paprika színeződési sorozata, *Agaricus ostreatus*, *Boletus edulis* (óriási példája) ajándék, *Cantharellus cibarius*, *Clavaria flava*, *Clavaria Botrytis*, *Lactaria piperata*, *Marasmius caryophylleus*, *Psalliota campestris*.

d. Budapesti piacról származók:

Ananas sativus gyümölcse, *Musa paradisiaca* (Banane) gyümölcse.

B. Száraz készítmények.

a. Gyűjtésből származók:

Arbutus Unedo, *Citrus amara*, *Citrus medica*, *Cupressus sempervirens*, *Cynara Cardunculus*, *Erica arborea*, *Eryngium*

campestre, *Juniperus communis*, *Juniperus macrocarpa*, *Juniperus phoenicea*, *Laurus nobilis*, *Myrtus communis*, *Olea europaea*, *Pinus halepensis*, *Pinus Pinea*, *Pinus Pumilio*, *Pinus silvestris*, *Pinus Strobus*, *Pistacia Lentiscus*, *Quercus coccifera*, *Quercus Hex*.

b. A botanikus kertből származók:

Cucurbita Pepo művelésbeli fajváltozatai, *Lagenaria vulgaris* (lopótök) művelésbeli fajtát.

IV.

A botanikus múzeum adakozói.

- APÁTHY ISTVÁN dr.: 5 drb. *Agave*-lemez és két kép.
CHOLNOKY JENŐ dr.: 4 drb. olaszországi növényzeti tájkép-photographia.
PÁTER BÉLA dr.: 5 drb. offiicialis gyökér; 27 drb. herbar. növény (phytopathologikus péld.); 10 drb. gabona-féle (kalászek); *Lolium temulentum*, herbar. növény és magvak.
VARGA KÁLMÁN dr.: 15 féle búza, 5 f. rozs, 14 f. árpa, 4 f. zab, 36 f. tengeri (összesen 74 féle gabonanemű), 26 f. bab, 2 f. borsó, 1 f. lencse, 3 f. *Lupinus* (összesen 32 féle hüvelyes növény), 1 f. bükköny, 1 drb. *Dipsacus fullonum* csokor; 1 drb. kimosott *Lupinus albus* gyökér bakteroidokkal.
BARNA BALÁZS dr.: 2 tábla *Claviceps purpurea*; 2 drb. kimosott *Phaseolus* gyökér, egyik fertőzetlen, másik *Bakterium*okkal fertőzött.
CSÉRER LAJOS: 1 láda komló; *Cycas circinalis* virág; magyarországi gyógyító növények; 31 komló-féleség; 19 drb. komló-photographia és 1, Magyarország komlótermelését föltüntető térkép.
JUHOS LAJOS: 20 drb. különféle tengeri és paprika-race; 46 féle burgonya, 4 féle hagyma.
BARABÁS ENDRE: Mintegy 400 drb. herbariumi növény Marosvásárhelyről.
SZABÓ IMRE: 2 drb. fenyő-fasciatio; 1 drb. *Robinia*-gyökér, 1 drb. bábasesprő *Abies pectinata*-n.
GYÓRFFY ISTVÁN dr.: *Molendra Hornschuhiana* (moha) a Tátrából.
LAIB REZSŐ (Böös): Különféle drogueok és patikai növény-prae-paratumok; 57 féle illó olaj, essentia és patikai növény-kivonat.
BURGER FRIGYES: 19 üveg különféle drogue.
JOÓ KÁROLY dr.: 1 drb. fagomba.
KOVÁCS GYULA: 1 drb. *Gingko biloba* photographia.
RÉPÁSZKY TIVADAR: 1 drb. fenyő-fasciatio.
NAGY JENŐ: 3 drb. gomba a Hortobágyról.
GRUMÁZ GERŐ: 1 drb. *Polyporus squamosus*.
B. BAK LAJOS: 1 drb. *Quercus* sp. törzs-ker. metsz.; 1 drb *Quercus* sp. törzs-hosszmetszet.